

02. Nietzsche'nin, Socrates ve Platon'un akıl-erdem özdeşliğine yönelik eleştirileri ve bu eleştirilerin eğitim felsefesi açısından değerlendirilmesi¹

Eda BUĞDAYLI²

APA: Buğdaylı, E. (2021). Nietzsche, Socrates ve Platon'un akıl-erdem özdeşliğine yönelik eleştirileri ve bu eleştirilerin eğitim felsefesi açısından değerlendirilmesi. *Rumeli Eğitim Araştırmaları Dergisi*, (1), 18-29. DOI: 10.53688/re.3.

Öz

Felsefe, sorgulama ve merak üzerine temellenen, yapısı itibarıyla insanların asırlardır "bilme" arzusunu karşılayan bir alan olmuştur. İnsan bilmeyi isteyen bir varlıktır ve bu akılla mümkündür. Felsefe de insanın akıl yoluyla evreni anlamaya çalışmasıdır. İnsan aklını kullanarak kendisinde bir takım davranış değişikliği oluşturur ki bu da eğitimin kapsamına girer. Bu bağlamda eğitim ve felsefe arasında sıkı bir ilişki olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eğitim dendiğinde birçok filozofun felsefesini eğitim ile bağdaştırdığı görülür. Bunlardan ikisi Socrates ve Platon'dur. Bu çalışmanın amacı Nietzsche'nin, Socrates ve Platon'un akıl-erdem özdeşliğine yönelik eleştirilerini ortaya koymak ve bu eleştirileri eğitim felsefesi açısından irdelemektir. Socrates'in eğitimin ve bilginin gücüne inanması ve bu yolda akılı yüceltmesi, erdemle bilgiyi özdeş kılması, Platon'un ise Socrates'in görüşlerini devam ettirmesi, Nietzsche tarafından eleştirilere maruz kalmalarına neden olmuştur. Nietzsche, Socrates de olduğu gibi insanın sadece akılsal bir varlık olarak ele alınmasına karşı çıkar. Çünkü Nietzsche'ye göre insanın sadece akıl varlığı olarak ele alınması, onun duygularını bir kenara itmek anlamına gelir. İnsanın duygularını ötelemek ise Nietzsche'nin çöküş olarak tanımladığı *décadence*'a neden olmaktadır; bu da yaşamın değerden düşmesine yol açmaktadır. İnsan bir akıl varlığı olduğu kadar duygu varlığıdır da. Bu açıdan bakıldığında Socrates'in "mutluluk=erdem=akıl" bazlı felsefesi Nietzsche için mümkün değildir. Nietzsche'ye göre mutluluk akıldan çok içgüdüyle ilgilidir. Bu noktada Nietzsche'nin Platon'a yönelik eleştirilerinin nedeni de Socrates'te olduğu gibi aklın erdemle, erdemin de mutlulukla özdeşleştirilmesine yöneliktir. Ayrıca Platon'un "duyulur dünya", "düşünülür dünya" ayrımıyla yaşamı değerden düşürmesi Nietzsche'nin Platon'a yönelik eleştirilerinin bir diğer nedenidir. Çalışmamızda, Nietzsche'nin Socrates ve Platon'a yönelik eleştirileri, Nietzsche'nin temel kaynaklarından ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Eğitim, felsefe, akıl, ahlâk

The Criticisms of Nietzsche to Socrates and Plato's identity of reason and virtue and the evaluation of these criticisms in terms of the philosophy of education

Abstract

Philosophy has been an area based on questioning and curiosity, which in its structure has met people's desire to "know" for centuries. Man is an entity that wants to know, and it is possible with reason. Philosophy is that man tries to understand the universe through reason. It uses the human

¹ Bu çalışma hazırlanmakta olan "Friedrich Wilhelm Nietzsche'de *Décadence* ve Nihilizm Kavramları Işığında Metafizik ve Din Eleştirisi" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasının bir bölümünden geliştirilmiştir.

² YL Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe ABD (Samsun Türkiye) edabugdayli@icloud.com, ORCID ID: 0000-0002-4056-6629 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 29.11.2021-kabul tarihi: 26.12.2021; DOI: 10.29000/read.xxxxxx]

mind to create a number of behavioral changes in itself, which is covered by education. In this context, it is an undeniable fact that there is a close relationship between education and philosophy. When it comes to education, it is seen that many philosophers associate their philosophy with education. Two of them are Socrates and Plato. The aim of this study is to reveal Nietzsche's criticisms of Socrates and Plato's identity of reason-virtue and to examine these criticisms in terms of educational philosophy. Socrates believed in the power of education and knowledge and glorified the mind along the way, he identified with virtue and knowledge, and Plato continued socrates' views, which led to criticism by Nietzsche. Nietzsche, as in Socrates, opposes the human being treated only as a rational being. Because according to Nietzsche, treating man only as a mind entity means pushing his feelings aside. Shifting one's feelings leads to *décadence*, which Nietzsche describes as collapse; this leads to the devaluation of life. A man is as much a presence of emotion as he is a mind being. From this point of view, Socrates's philosophy based on "happiness=virtue=reason" is not possible for Nietzsche. According to Nietzsche, happiness is more about instinct than reason. At this point, the reason for Nietzsche's criticism of Plato is that, as in Socrates, the mind is synonymous with virtue and virtue with happiness. In addition, Plato's devaluation of life with the distinction of "audible world", "thought world" is another reason for Nietzsche's criticism of Plato. In our study, Nietzsche's criticisms of Socrates and Plato were presented using Nietzsche's basic resources and secondary sources.

Keywords: Education, philosophy, reason, morality

Giriş

İnsan doğar, büyür ve bilmek ister. Kendimizi yaşamımız boyunca hep bir sorgulama içerisinde buluruz. İçerisinde yaşadığımız evreni, bu evrende bulunma amacımızı sorgularız. Bize sorgulama imkânı veren en iyi alan ise felsefedir. Felsefe, insanın bilme merakını giderir. Bu açıdan bakıldığında felsefenin üzerine düşünmediği bir konu yoktur. Eğitim de felsefenin ele aldığı konular arasında yerini alır. Eğitim, hayatımızın önemli bir parçası ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Eğitim insanın yetişmesini, insanın kendini tanımasını, yeteneklerinin bilincinde olmasını sağlar ve insanın kendi kendisinin mimarı olmasına olanaklar yaratır. Felsefe ise ele aldığı konuları derinlemesine analiz eder ve ulaştığı sonuçların insani değerini ortaya koyar. Eğitim felsefesi ile de eğitimin doğası, süreci, etkinlikleri, amaçları ele alınarak, bunlar felsefi bakış açısıyla sorgulanır, eleştirel yaklaşımla gözden geçirilir ve elde edilenler insanlık açısından değerlendirilir. Sonrasında ise insani ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak insanların eğitimine yön verilir (Kantarıcı, 2013: 81). Bu açıdan bakıldığında yani eğitim ve felsefe ilişkisi söz konusu olduğunda birçok filozofun da kendine özgü düşünce yapısı açığa çıkmaktadır. Bunlardan birisi de Socrates'dir. Kantarcı'nın ifadeleriyle, "eğitim ve bilginin insana daha iyi bir yaşamın kapılarını açtığına inandığı için erdemle bilgiyi özdeş kılan Socrates bilginin erdeme, erdemle de mutluluğa götürdüğüne inanmıştır." (Kantarıcı, 2013: 89)

Socrates'in bilen insanın erdemli insan olduğunu, erdemli insanın ise mutlu insan olduğunu savunması, eğitime vurgu yaptığını açıkça ortaya koyar. Dolayısıyla o, eğitim konusunu ele almış seçkin filozoflardan biridir. Socrates'e göre eğitim insana iyi bir yaşamın kapısını aralar. Socrates, insanın eğitim ile kendini gerçekleştirerek mutluluğa erişebileceğini savunur. Ona göre, insan kendini eğiterek bilgiyle donattığı zaman erdemli olmakta ve dolayısıyla da mutluluğa erişmektedir. O, mutluluk, erdem ve akıl özdeşleştirmiştir. Buradan yola çıkarak Socrates'in felsefesinin epistemolojiye dayandığını da rahatlıkla söyleyebiliriz. Socrates'e göre, bilgi hem erdemdir hem de erdeme ulaştırıcı şeydir ve erdem de eğitim yoluyla kazanılabilir. Platon, Socrates'in görüşlerinin ardıllıdır. Her ikisi de insanın akılsal bir varlık

olduğu kanısındadır. Peki insan sadece bu evrende akli ile mi vardır? Nietzsche, insanın sadece akılsal bir varlık olarak ele alındığında duygularının ötelendiğini ve bunun insanın kendine yabancılaşmasının nedeni olduğunu düşünür. Nietzsche'ye göre, akılsal bir varlık olan insanın duyguları da vardır. Duyguları bir kenara itmek Nietzsche'ye göre, içgüdülere ve dolayısıyla da yaşama savaş açmaktır. İşte bu nedenle, Socrates'in duyular karşısında akla bu kadar güvenmesi, duyguları ötelemesi ve Platon'un da bu görüşlerin ardılı olması, Nietzsche tarafından kabul görmemiştir. Bir yaşam filozofu olan Nietzsche, yaşamın karşısında yer alan her türlü görüşü reddetmiş ve eleştirmiştir. Socrates'in akli yücelterek insanı kendi duygularına yabancılaştırması ve insanın bunun sonucunda *décadence*'a mahkûm olması Nietzsche'nin Socrates'e yönelik eleştirilerinin temelini oluşturur. *Décadence* 19. yüzyıl Batı toplumunun içinde bulunduğu bir çöküş durumunun tezahürüdür. Bu nedenle Nietzsche yaşadığı çağın amansız eleştirmeni olarak karşımıza çıkar. Nietzsche'nin felsefesi her şeyden önce bir eleştiri felsefesidir. Başkaldırı felsefesidir. O yaşadığı çağın ve o çağda geçerlilikte olan dinsel, toplumsal, siyasal ve düşünsel yapı ve anlayışların amansız bir eleştirmenidir. Hatta onun içinde yaşadığı toplumda hâkim olan felsefeye ve felsefe yapma tarzına eleştirileri öylesine keskin ve serttir ki Bayrakdar'ın tespitiyle söyleyecek olursak, Platon nasıl ki bütün Batı felsefe tarihinin kurucu ismi olarak kabul ediliyorsa, Nietzsche de onun yıkıcı ismi olarak kabul edilebilir (Bayrakdar, 2015: 561). Bu bağlamda akli yücelterek insanı *décadence*'a mahkûm eden Socrates ve bu dünya dışında soyut bir dünya tasarlayan ve yaşamı değerden düşüren Platon, Nietzsche'nin eleştirilerine maruz kalan iki önemli filozoftur. İnsanın *décadence*'a mahkûm edilmesinin karşısında sert bir duruş sergileyen Nietzsche ile insan, bir düşünürün ana araştırma problemi ve hareket noktası haline gelir. Ayrıca bütün problemler yaşayan insana göre, hayatla doğrudan doğruya olan ilgileri bakımından değerlendirilmeye çalışılır (Kuçuradi, 2016: 1).

Bu çalışmanın amacı Nietzsche'nin, Socrates'in ve Platon'un akıl-erdem özdeşliğine yönelik eleştirilerini ortaya koymak ve bu eleştirileri eğitim felsefesi açısından irdelemektir.

Nietzsche'nin, Socrates'in akıl-erdem özdeşliğine ve Platon'un “Duyulur Dünya” “Düşünülür Dünya” ayrımına yönelik eleştirileri

Socrates'in felsefesi bilindiği üzere bir ahlâk felsefesidir. O da bir epistemolojiye dayanmaktadır. Yani onun etiğini şekillendiren şey sahip olduğu epistemik kabulleridir. Ona göre insan yaşamının nihai ereği mutluluğa erişmektir. Bu da ancak erdemli bir yaşamla mümkün olabilir. Ne var ki erdem de sadece akılsal yolla bilinebilir. Dolayısıyla onun felsefesi kısaca “mutluluk=erdem=akıl” olarak formüle edilebilir. Hatta Socrates'e göre, erdem ve dolayısıyla hakikat sadece akılla bilinmez; aynı zamanda akılsal enstrümanlarla da değiştirilip düzeltilir. Yani akıl sadece gerçekliğin bilgisini bize vermemektedir; onun varlık sebebi de olmaktadır.

Socrates'in eğitimle ulaşmak istediği nihai amaç insanın kendini gerçekleştirme ve mutluluğa ulaşmasıdır. Yani insanlar bilgi sayesinde ruhlarını yetkinleştirerek yaşamlarını iyi bir yaşam haline getirmelidir. Öyleyse şunu diyebiliriz ki Socrates'in soruşturduğu, araştırdığı ve elde etmeye çalıştığı bilgi onu mutluluğa götüren bilgi olmalıdır. Socrates için erdemli olmanın yolu bilgiden geçmektedir. Kişi ruhunu eğiterek kendini bilgiyle donattığı zaman erdeme ulaşmış olmaktadır (Kantarci, 2013: 88).

Socrates bilgi eksikliğini tüm kötülüğün sebebi olarak görmektedir. Doğruyu bilen insanın yanlışla düşmeyeceğini, kendisini bilgi ile donatan insanın da hatalardan korunacağını düşünmektedir. Bu yüzden bilgi hem erdemdir hem de erdeme ulaştıran şeydir ve hayatın amacı olarak görülmelidir. Mutluluğun kaynağını gerçek bilgide yani erdemde gören Socrates'e göre erdem eğitim yoluyla

kazanılabilir (Kantarıcı, 2013: 89). Bu nedenle, Pearson, *Kusursuz Nihilist* isimli çalışmasında Nietzsche'yi "teorik iyimser[liğin] prototipi" (Pearson, 2011: 94-95) olarak isimlendirir. Aslında bu tamamen teorik aklın yüceltilmesidir. Aklı temsil eden Apolloncu bir perspektiften kurgulanan böylesi bir anlayış, kolaylıkla tahmin edilebileceği üzere, Nietzsche'nin kabul edebileceği bir şey değildir. Şöyle demektedir: "Sokrates'in bu us-erdem-mutluluk denkleminin ne gibi bir karakteristik tuhaflıktan ileri geldiğini: Çok tuhaf bir denklem, özellikle de eski Helenlerin bütün içgüdülerine zıt." (Nietzsche, 2019a: 23) Nietzsche'ye göre, Socrates, bu denklemden hareketle insanları büyülemiş ve eski çağların filozofları da bir daha bundan yakasını kurtaramamışlardır (Nietzsche, 2020: 293). İnsanın Socrates'in yaptığı gibi akılsal bir temelde ele alınması, onun sadece rasyonel yetileri üzerinden tanımlanması yanlıştır. İnsan bir akıl varlığı olduğu kadar duygu varlığıdır da. Onun hayatında akla ve mantığa olduğu kadar hatta ondan daha fazla duyguya, sezgiye ve içgüdüye de yer vardır. Ve mutluluk da akıldan çok içgüdüyle ilgilidir. Bu nedendir ki, "içgüdülere karşı savaşmak zorunda olmak -yozlaşmanın formülüdür bu: Yaşam önde geldiği müddetçe, mutluluk ve içgüdü birdir. -" (Nietzsche, 2019a: 26) der.

Socrates'in rasyonelliğinin, akla aşırı güvenmesinin, duygular karşısında akla öncelik vermesinin nedeni, Nietzsche'ye göre, onun "içgüdülerinin gevşekliği ve anarşisi"dir. Baykan Nietzsche'nin bu konudaki düşüncesini şöyle ifade eder: "Sokrates içgüdülerinin anarşisinden o kadar çok eziyet çekti ki bunları kontrol altına almak için ta öteki aşırı uca gitti." (Baykan, 2008: 69) Yani içgüdülerinin baskısından kurtulmak için daha büyük ve daha güçlü bir başka baskı aracı üretti. Nietzsche'ye göre, Socrates'in yaptığı akli bir zorbaya çevirmektir. Socrates'le birlikte akıl bir kurtarıcı olarak görülmüştür. Socrates ve ardılları için rasyonalite son çareydi. Bütün Yunan düşüncesinin fanatik bir şekilde rasyonaliteye sarılması aslında karşı karşıya kaldıkları bir tehlikeye de işaret etmekte idi. İnsan tehlikede idi ve bu tehlike karşısında da bir tercihle yüz yüze idi. Ya yok olacak, ya da absürt bir rasyonaliteye sarılacaktı. Sonuçta Socrates ve ardılları içgüdülerinin derin karanlığından korktukları için rasyonalitenin güvenliğini seçtiler (Nietzsche, 2019a: 25-26).

Nietzsche Socrates'in felsefesinde, aklın kutsanmasını, onun gerçekliğin biricik kaynağı olarak sunulmasını eleştirdiği gibi, yine Socrates'in felsefesindeki bilgi değer özdeşleştirilmesini de eleştirir. Socrates'e göre hiç kimse bilerek hata yapmaz, bütün yanlış eylem ve edimlerimiz cehaletimizden kaynaklanır. Böylesi bir yaklaşım Nietzsche'ye göre, içgüdüünün baskılanması, iyi ile kötü arasındaki dengenin bozulmasıdır. Bunun sonucu da ahlâkî değerlerin doğallıktan uzaklaştırılması, dejenere bir insan türünün ortaya çıkmasıdır. Bunun bizi iletacağı yer de yaşamın trajik akışından uzaklaşmaktır. Socrates insanın bencilliğini erdemsizlik olarak göstermek ve eylemlerimizin arka planında yatan içgüdülerimizi reddetmek suretiyle insanı kendi gerçekliğinden koparmıştır. Hatta onun rasyonel zemine dayandırdığını iddia ettiği ve bize akılsal olarak takdim ettiği bütün değerler, Nietzsche'ye göre, yine de içgüdüeseldir. Bu duruma, *Tan Kızılığ'*nda şöyle işaret eder: "Akıllılık, kendine hâkim olma, cesaret gibi doğruluğun başlangıcı da, - bizim kısaca S o k r a t e s e r d e m l e r i olarak tanımladığımız her şey, hayvancadır: Besin aramayı ve düşmandan kaçmayı öğreten dürtülerin bir sonucu" (Nietzsche, 2013a: 32) dur.

Nietzsche Socrates'in genel felsefesini, bu felsefe içerisinde erdemi akılla ilişkilendirerek teorik akıl yüceltmesini eleştirdiği gibi onun felsefesinde önemli bir işlev yüklenen daimon'u da eleştirir. Bilindiği üzere Socrates zor zamanlarında, ne yapacağına karar veremediği durumlarda kendisine neyin iyi neyin kötü olduğunu bildiren, adına daimon dediği bir iç sesin olduğunu söylüyordu. Socrates'in bu sesi, kendi içerisinde bir tür Tanrı ya da tanrısal bir yeti olarak yorumladığını söyleyenler de vardır. Nietzsche ise, bu daimonu, *Putların Alacakaranlığı'*nda "işitsel halüsinasyon," (Nietzsche, 2019a: 23) *İnsanca Pek*

İnsanca'da ise "kulak iltihabı semptomu" (Nietzsche, 2009: 127) olarak nitelendirir ve eleştirir. Ona göre, Socrates'in genel felsefesine hâkim olan bu akılsallık ve mantıksallık, kendi şahsı söz konusu olduğunda işletilmemiştir. Bilgi ve mantığı öne çıkararak içgüdülere adeta savaş açan Socrates'in aynı zamanda daimondan söz etmesi onun felsefesindeki iç tutarsızlığın bir işareti olarak okunabilir. Ayrıca Nietzsche'ye göre, insanların nedensiz korkuları, duygusal zayıflıkları ve kendilerinden geçip, deyim yerindeyse, gaip sesler duymaları psikolojik bir rahatsızlıktır. Lakin genel kabule göre, bu durum sıradan insanlar için söz konusudur. Duygusal ve düşünsel kapasiteleri yüksek, sezgileri ve içgörülerini geliştirmiş kimseler söz konusu olduğunda o, bir rahatsızlığın değil tam aksine üstün bir yetinin ve yeteneğin işareti olarak yorumlanmıştır. Ne var ki her halükarda, bu tür bir durum Nietzsche'ye göre bir hastalık belirtisi olarak, şizofrenik bir semptom olarak değerlendirilmelidir (Nietzsche, 2019b: 92). Sonuç olarak görülür ki:

Felsefenin yozlaşması Sokrates'le birlikte açıkça ortaya çıkar. Eğer metafiziği iki dünya arasındaki ayrımla, özün ve görünüşün, doğrunun ve yanlışın, akli ve duygusal olanın karşıtlığıyla tanımlıyorsak, onu Sokrates'in icat ettiğini söylemeliyiz: O yaşamı yargılanması, ölçülmesi, sınırlandırılması gereken bir şey, düşünceyi ise üstün değerler (Tanrısal, Doğru, Güzel, İyi...) adına iş gören bir ölçü, bir sınır haline getirir (Deleuze, 2016: 28).

Nietzsche'nin Sokrates'le başlayan geleneksel felsefe eleştirisi Platon'da deyim yerindeyse zirve noktasına ulaşır. Hatta onun geleneksel felsefeye ve metafizik düşünceye yönelik bütün eleştirilerini Platon'a, Platon'a yönelik eleştirilerini de felsefeye ve metafiziğe yöneltilmiş eleştiriler olarak okumak mümkündür. Bir başka ifadeyle, Nietzsche'nin modernite ve aydınlanmaya yönelik akılcılığın, bilimciliğinin, bilgi hakikat özdeşliğine ve özne nesne düalizmine yönelik eleştirilerinin hareket noktasını Platon'a yönelik eleştirilerinin oluşturduğunu söyleyebiliriz. Nietzsche'nin Platon'a yönelik eleştirileri onun felsefi düşünce dünyasında öylesine belirleyici bir konumdadır ki, bu açıdan Nietzsche'nin bütün felsefesini "Platon felsefesinin tersyüz edilmesi", "Platonculuğun tersine çevrilmesi" şeklinde okusak yanlış olmayız. Zaten Heidegger de, Nietzsche'nin felsefi serüvenini Platoncu önermeleri terine çevirmekten, onları tepetakla etmekten oluşan ters döndürme yoluyla ilerlediğini söyler (Kantarıcı, 2017: 213). Whitehead'ın bütün batı felsefe tarihinin "Platon'a düşülmüş dipnotlardan ibaret" (Öner ve Çevikbaş, 2018: 111) olduğu şeklindeki tespitini hatırladığımızda bu saptamamızın haklılığı daha kolay anlaşılabilir. Bu noktada onun Platon'a yönelik eleştirilerinin hareket noktasını, Sokrates'le başlayan ve Platon'la devam ettirilen aklın erdemle, erdemin de mutlulukla özdeşleştirilmesine yönelik itirazlarının oluşturduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu süreç Platon'da aklın ahlâkın egemenliği altına girmesi ile sonuçlanmıştır. Oysaki bu durum yaşama aykırı, yaşamın değerini azaltıcı sonuçlar ürettiği için Platon'a göre kabul edilebilir değildir. Ayrıca bu sürecin doğal sonuçlarından birisi de, Platon'a göre insanın duygusal, düşünsel ve güdül bütünlüğünden soyutlanarak salt ve soyut bir epistemik özne olarak konumlandırılması ve de sonuçta, tikele karşın tümelin, somuta karşın soyutun, yerele karşın evrenselin ve nihayetinde duyulur dünyaya karşın düşünülür dünyanın yüceltilmesidir. Bu da kabul etmek gerekir ki Nietzsche'nin şiddetle reddettiği bir durumdur. Detaylarına inildiğinde çok katmanlı bir görünüm arz eden bu düşünce, neticede Nietzsche'ye göre Yunan dünyasının yozlaşarak yavaş yavaş yok olmasına yol açmıştır. Yunan dünyası Platoncu değerlerin etkisiyle yok olurken Avrupa'da Hristiyanlık, Platoncu düşüncelerin etkisiyle ortaya çıkmış ve böylece de Avrupa nihilizme saplanmıştır.

Buraya kadar söylediklerimizi detaylandırarak ve Nietzsche'nin felsefesinden aldığımız argümanlarla temellendirecek olursak, ilk elden ve öncelikli olarak Platon'un Sokrates'ten miras aldığı felsefi kabullerle felsefeyi ahlâkın egemenliği altına sokuşu üzerinde durabiliriz. Dikkate alınırsa Sokrates hiç kimsenin bilerek kötülük yapmayacağını, bütün kötü eylem ve edimlerimizin bilgisizliğimizden

kaynaklandığını ileri sürerek, bilgi değer ve mutluluğu özdeşleştiriyor idi (Kantarci, 2013: 89). Ne var ki, nihai gayeyi de, erdemli yaşam üzerinden mutluluk olarak belirlediği için bu durum dolaylı olarak aklın erdem ve mutluluk için araçsallaştırılması gibi bir sonucu doğuruyor idi. Socrates'in açtığı yoldan ilerleyen Platon da felsefesinde “en üst iyi”yi merkezi kavram olarak belirlemek suretiyle, bilgiyi tamamen ahlâkın egemenliği altına sokar. Bu nedenle, Nietzsche *Güç İstenci*'nde Platon'u ahlâkın doğasını doğru göremediği, Yunan tanrılarını kendi ürettiği “iyi” anlayışıyla yozlaştırdığı, Yahudi bağına bağlılığının etkisi altında kaldığı gibi gerekçelerle eleştirir, hatta onun Mısır'da “Yahudice bir riyakâr” olarak görüldüğünü söyler ve onu “yozlaşmanın büyük viyadüğü [araköprüsü]” olarak niteler (Nietzsche, 2020: 154). Felsefenin ahlâkın egemenliği altına sokulmasının neden olduğu tek olumsuz sonuç, ahlâkın bozulması, değerlerin yozlaşması da değildir. Bu aynı zamanda bilginin ve dolayısıyla bilimin de bozulması anlamına gelmektedir. Ona göre, Socrates'ten sonra Antik Yunandaki bilimsel süreçlerin hızla düşmesinin nedeni, onun “bilime ahlaklaşma hastalığını sokması” (Nietzsche, 2020: 302) dır.

Bu noktada Platon'un “en üst iyi” kavramıyla felsefenin ahlâkın egemenliği altına girişi arasında nasıl bir bağ kurduğu meselesini biraz açacak olursak, Platon'un felsefesinde diyalektik yoluyla filozof “en yüksek iyi”yi ararken, bu en yüksek iyinin görünen şeylerde bulunamayacağını da gösteriyordu. Bu aynı zamanda filozofun herkesin gördüğünden başka bir şeyi aradığı ve diyalektik yoluyla buna ulaştığı anlamına da gelmektedir. “Bu anlamda filozof ‘hakikatin ne olduğunu’, ‘tanrının ne olduğunu’, ‘amacın ne olduğunu’, ‘yolun ne olduğunu’ bilen kişidir.” (Türkyılmaz, 2016: 102) Görüldüğü gibi bu, değerler hiyerarşisinde en üst konuma yerleştirilen “en üst iyi”nin teolojik bir perspektiften yorumlanması ve ona metafizik bir anlam ve işlev yüklenmesi anlamına da gelmektedir. Bu ise, bir yandan havada duran, soyut, erişilemeyen –erişilse bile ancak belli niteliklere sahip bir azınlık tarafından erişilebilen- bir metafizik gerçeklik algısı ve alanı üretmektedir. Ne var ki bu alanın bilgisine sahip filozof “mutlak anlamda bir dogmatikçi” olduğu gibi, “ruhanî değerlerle dünyevi değerler arasında da bir uçurum”a (Nietzsche, 2020: 303) neden olmaktadır. Diğer yandan, bu, erdem ve değer yapısını da bozan bir bakış açıdır. Belki de bu nedenle Nietzsche, Platon'da, her erdem *doğal* görevinin ve yararının sistematik olarak örtbas edildiğini, erdemlerin onda sadece *ilahi* bir emre, *ilahi* bir modele göre anlam ve değer kazandığını söyler (Nietzsche, 2020: 155). Yani Platon, ahlâkî değerlerin kaynağını ve yapısını doğru göremediği gibi onları işlevleri itibarıyla da manipüle etmiştir. Bu manipülasyonun kendisini en iyi açığa çıkardığı alan ona göre Platon'un yapmış olduğu “duyulur”, “düşünülür” dünya ayırımıdır.

Nietzsche'ye göre Batı metafiziğinin temellerini atan ve bu yolla *décadence*'in en belirgin görünümüyle ortaya çıkmasına neden olan bu ayırım tüm değerleri tersine çeviren, gerçekliği lanetleyen bir yalandır. “Dünyayı ‘gerçek’ ve ‘görünen’ olarak bölmek, Hristiyanca veya Kantça... y o z l a ş m ı ş bir iddiadır - çökmekte olan bir yaşamın belirtisi” (Nietzsche, 2019a: 33) dir. Çünkü Nietzsche'ye göre, “görünen” dünya tektir [ve asıldır]: ‘gerçek dünya’ ise buna e k l e n m i ş b i r y a l a n” (Nietzsche, 2019a: 30) dan başka bir şey değildir. Hatta o, “hakikati baş aşağı çevirip, onu kafa üstü tutmak ve bütün yaşamının temel koşulu olan gerçek görünüşünün kendisini yadsımak” (Nietzsche, 2013b: 14) anlamına gelmektedir.

Nietzsche'ye göre bu ayırımın arkasında, bizim hayatta kalma güdümüz gibi psikolojik bir motivasyon yatmaktadır. Çünkü hayatta kalabilmemiz için öngörülebilir, dolayısıyla durağan, sabit, değişimden muaf bir dünyanın olması gerekir. Oysa içinde yaşadığımız dünya sürekli bir değişim halindedir; onda sabit hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla Nietzsche'ye göre Platon bu dünyanın öngörülemez yapısı nedeniyle onu bir görünüşler dünyası olarak nitelemiş, onun üstünde ve dışında değişimden muaf, durağan,

kontrol edilebilir ve öngörülebilir bir “gerçek” dünya tasarlamıştır (Soysal, 2020: 178-179). Yani gerçek dünya, insanının varlığın içerdiği bilinmezlikler karşısında duyduğu korkudan (t)üretilmiş bir yalandır, yanılsamadır. Bir başka deyişle, Platon’un kafasındaki gerçek (ideal) dünya fikri aslında, “böyle bir dünya olsaydı” şeklindeki bir arzudan türetilmiş, “böyle bir dünya vardır” şeklindeki bir varsayıma dayanmaktadır. Bu varsayım da decadent tiplerin, varlık karşısında, güvenli bir liman olarak gördükleri akla ve bilgiye sığınmalarından başka bir şey değildir. Yani Platon gerçeklik karşısındaki korkusu nedeniyle kendi ürettiği bir hayale sığınmıştır (Türkyılmaz, 2016: 103-104).

Nietzsche için bunun epistemik düzlemde de bir karşılığının, bilgi dünyamız üzerinde de birtakım etkilerinin olduğu muhakkaktır. Şöyle ki, değişimden muaf böylesi bir ideal dünya tasarladığımızda, bilgi dediğimiz şey de bu dünyaya ait, bu dünyanın ürünü olmalıdır. Yani o da değişimden muaf olmalı, evrensel ve mutlak bir doğruluk değeri taşımalıdır. Çünkü şayet bilgimiz, koşullu, geçici ve görelî olursa bizim hayatta kalmamıza yardımcı olamaz. Ne var ki, içinde yaşadığımız dünyanın bilgisi değişmez olamaz. Bu dünyaya ilişkin bilgimiz ancak bir sanı değer taşır, yani o bir zan ve kanaattir. Gerçek bilgi, yani episteme dediğimiz bilgi düşüncenin ürünüdür ve ancak düşünceye konu olan dünyaya ait olmalıdır. Dolayısıyla da bizim hayatta kalmamız için hem böyle bir dünya hem de bu dünyaya ilişkin bir bilgimizin olması gerekir (Soysal, 2020: 178-179).

Bu bağlamda, Nietzsche’nin bilgi öğretisi üzerinden Platon’a yönelik eleştirilerini daha yakından anlayabilmemiz için Platon’un devletinde sanatçılara biçtiği rolü ve siyasal öğretilerinde sanatsal bilgiye konumlandırma biçimini ve Nietzsche’nin bunları değerlendirme tarzını bilmemiz gerekmektedir. Çünkü Platon’un sanata ve sanatçıya eleştirel yaklaşımının arka planında da bilindiği gibi onun bilgi kuramı belirleyici bir rol oynamaktadır. Felsefeyi mitostan logosa geçiş olarak tanımlayan ve onu bir “hakikat araştırması” olarak niteleyen Platon’a göre felsefenin amacı bu gerçekliğin bilgisine erişmektir. Bu amaca hizmet etmeyen hiçbir şeye de itibar etmemek gerekir. Sanatın ve sanatçıların bu hakikatle ilişkiye girmeleri mümkün olmadığı, daha da ötede yanlış ve sakıncalı sözde-hakikatler ürettikleri için de onların devletten dışlanması gerekirdi. Daha derinlemesine bilgi vermek gerekirse, Platon epistemik kabulleri gereğince sanatı *mimesis* olarak tanımlamakta ve onu taklidin taklidi olarak âdeta üçüncü dereceden bir varlık kategorisine (gölgenin gölgesine) yerleştirmekte idi. Dolayısıyla sanatçının bilgisi de gerçeklikten iki kat uzak olup bilginin en alt düzeyine karşılık gelmekte idi. Onun bilgisi doxa alanında yer alan *eikasiaya* yani *imgeleme* denk düşmekte ve vehimlerden ve tahminlerden öte bir değer taşımamakta idi. Ayrıca sağlam bir bilgiye sahip olmayan sanatçılar Platon’un nazarında sağlıklı bir ahlâkî karaktere de sahip değil idiler. Onlar iyi bir yaşam için örneklik teşkil etmesi gereken ve öyle olan (kendilerinden kötülük gelemeyecek) tanrılardan dahi “dinsizce, ahlâksızca” söz etmektedirler. Platon’a göre özellikle şairlerin, tanrılara ve insanlara dair uydurduğu yalanlar gençlerin eğitimi ve sitenin politik yaşamı için de tehlike arz etmekteydi. Çünkü onların anlattıkları masallarda iyi ve kötü yer değiştirmekte, erdemsiz insanlar mutlu, erdemli insanlar mutsuz gösterilmektedir. Dolayısıyla da, hakikatin bilgisinden yoksun olmaları, söylediklerinin bir gerçeklik değerinin bulunmaması nedeniyle onların ideal devlette bir yerlerinin olmaması gerekir Platon’a göre (Işık, 2020: 33-35). Oysaki Nietzsche’ye göre, ne felsefeyi bir hakikat araştırması olarak ne de düşünce tarihini mitostan logosa doğru gelişim gösteren bir süreç olarak tanımlamak doğrudur. Hadd-i zatında logos insanın en üstün idrak yetisi olmadığı gibi onun tarihsel süreçte evrilmesi diye bir şey de söz konusu değildir. Nietzsche’ye göre batı düşüncesinin bozulmasının nedeni Platon’un iddia ettiği gibi, sanat ve sanatçı değil aksine, yukarıda tanımlandığı şekliyle felsefenin bizatihi kendisidir. Sanatı alt ederek yaşamı kendisine tabi kılan felsefe (rasyonel diyalektik düşünce) sağlıklı bir yaşamı mümkün kılan tüm Diyonyosçu içgüdüleri yok etmiştir. Apollon’la Dionysos’un karşıtlığında açığa çıkan denge ve ahengi

bozmuştur. Yaşamın özünde trajik olduğunu düşünen Nietzsche, bu trajediyi sanat yoluyla aştıkları için Antik Yunanlılara hayrandır. Sağlıklı, yüksek kültür yaratmış, yaşamasını bilen bir toplum olarak gördüğü Yunanlıları ve onların yaşamı kavrama ve olumlama tarzı olan sanatı Platon'un yaptığı gibi reddetmek yerine olumlar ve onu bizlere ideal bir örnek olarak tavsiye eder (Işık, 2020: 36). Sonuç itibarıyla sanat ve sanatçı, Nietzsche'ye göre Platon'un iddia ettiği gibi, ister epistemik ister etik olsun değerleri bozan, tahrif eden değil, -şayet böyle bir değer varsa eğer- onu yaratan ve yaşatandır. Bu duruma da, "hakikati söyleyebilecek tek kişi"nin, "bilerek ve isteyerek yalan söyleyebilen şair" (Nietzsche, 2006: 9) olduğunu söyleyerek işaret eder. Sanata dair bir ahlâk eleştirisi getiren Platon'un bir başka özelliği de ahlâk ve siyaset arasında ciddi bir ayırım yapmamasıdır. Ahlâk ve siyaset, erdemli ve mutlu bir hayat için gerekli iki unsurdur. Ancak Platon ahlâkı siyasete indirgemek ister. Ona göre, iyinin bilgisi herkes için aynı ölçüde mümkün değildir. Bu durum, bazılarının da başkalarından daha fazla ahlâkî kabiliyete sahip olduğu anlamına gelir. Siyasi anlamda ortaya çıkan sonuç ise yöneticilerin daha fazla ahlâkî kabiliyete sahip olduğudur. Bu nedenle Platon'un ahlâkına yöneltilebilecek iki itiraz olabilir: İlki, ahlâkî doğruların bilimsel doğrular olduğu görüşüne karşı çıkarılabilir. İkinci itiraz ise, toplumsal-siyasal ahlâkçılığının bireysel-kişisel ahlâkî gölgede bıraktığıdır (Arslan, 2013: 202). Doğrusu, Nietzsche'nin de her iki noktadan da Platon'a eleştiriler yönelttiğini kabul etmemiz gerekir.

Konumuza dönecek ve yeniden Platon'un "duyulur dünya" ve "düşünülür dünya" ayırımına kaldığımız yerden devam edecek olursak, Nietzsche'ye göre böylesi bir ayırlama her şeyden öte varlığı bölmektedir, bir dikotomi üretmektedir. Yaşamda ikiliklere neden olmaktadır. Dolayısıyla, sağlıklı yaşamın önünde bir engel oluşturmaktadır. Daha da öte de, tercihini, "gerçek dünya" olarak nitelediği "duyulur dünya"dan yana kullandığı için de içinde yaşadığımız dünyayı küçümsemekte, onu geri plana itmekte, önemsizleştirmektedir. Sonuçta da yaşama karşı bir nefret üretmekte, yaşama karşı bir suç işlemektedir. Oysa Nietzsche, yaşama düşmanlık güden her şeyin karşısında yer alır ve yaşama öyle değer verir ki ona göre: "Yaşam, sonuna kadar övülmelidir." (Celâleddin, 2019: 64)

Ayrıca böylesi bir ayırlama ontolojik açıdan da yanlıştır. Varlığı tamamlanmış, kemale ermiş, ideal bir gerçeklik olarak tanımlamakta ve insanı onun karşısında deyim yerindeyse sadece bir gözlemci statüsüne indirgemektedir. İnsanla varlık arasındaki bütünlük ilişkisi bozmaktadır. Oysaki varlık, Nietzsche'ye göre tamamlanmış bir gerçeklik değil, oluşan, oluşumunu an be an devam ettiren bir süreçtir. İnsan da bu oluşun bir parçasıdır. İnsan varlığın üstünde ve dışında olmadığı, onun karşısındaki bir gözlemci statüsünde bulunmadığı, bir diğer ifadeyle ona Tanrı'nın gözüyle bakmadığı, aksine oluşun bir ögesi olduğu için, onun için ancak ve sadece perspektifli bir görme; sınırlı, koşullu bir bilme söz konusudur. Yani Nietzsche'ye göre bilgi ile hakikat özdeşleştirilemez. Bilgi bakış açısına, içerisinde bulunduğunuz koşullara göre şekillendiği için hakikati anlatmayabilir. Hakikat, birden çok alternatif kavramlar sistemiyle ve inanışla açıklanabilir. Bu açıklamalardan herhangi birisinin diğerinden daha doğru ve geçerli olduğunu ölçecek bağımsız ve otoriter bir ölçüt de yoktur (Bayrakdar, 2015: 566). *Ahlâkın Soykütüğü Üstüne Bir Polemik* adlı eserde Nietzsche bu hususa şöyle işaret eder: "Yalnızca bir görüş açısından görme, yalnızca bir görüş açısından 'bilme' vardır..." (Nietzsche, 2011: 136) Bilmek, "bir şeyle koşullu bir ilişki içerisine girmektir." (Nietzsche, 2020: 365) Ve şöyle devam eder: İyisi mi filozof beylerim, sakıncam kendimizi bundan böyle 'arı, istençsiz, ıstıraplı, zamansız bir bilgi öznesi' koyutlanmış olan o eski, tehlikeli kavram uydurmacasından; sakıncam 'saf akıl' 'mutlak tinsellik' 'kendi başına bilgi' gibi çelişkili kavramların ahtapot kollarından..." (Nietzsche, 2011: 135-136) İşte onun tetikte olmamız hususunda bizi uyardığı düşünceyi bir kişinin şahsında temsil edeceksek bu Platon'dur. Çünkü saf akıl, mutlak ruh ve kendinde bilgi gibi nosyonları felsefesinde merkezi kavramlar

olarak kullanan kişi, ortalama bir felsefe tarihi bilgisi olan herkesin de kolaylıkla tahmin edebileceği gibi, Platon'dan başkası değildir.

Söz konusu ettiğimiz böylesi bir ayırlama, en çok da metafizik bir düşünceye kapı araladığı, dinsel inancı meşrulaştırdığı, dinlerin *ötedünya* inancına haklılık kazandırdığı için Nietzsche'nin eleştirilerine konu olur. Nietzsche'nin Hristiyanlığı "halkın Platonculuğu" olarak ilan etmesinin nedeni de bu olsa gerektir. Platon felsefeye kazandırmış olduğu duyulur düşünülür dünya ayrımı ve düşünülür dünyayı duyulur dünyanın üzerinde konumlandırması suretiyle, felsefenin kapılarını metafizik düşünceye, dini inanca açan kişidir. Nietzsche'nin Platon'u "felsefeye ilk ihanet eden adam" olarak ve "İsa'dan önceki Hristiyan" olarak ilan etmesini bu bağlamda okumak gerekmektedir (Erdem, 2014: 218). Çünkü Platon ve onun takipçisi olan Platoncu Hristiyanlık, varoluşun anlamının bir "öte dünya"da olduğunu, ona ancak akıl ve metafizik aracılığıyla ulaşılabileceğini savunmakla duyusal dünyadaki varoluşu hiçleştirerek saplandıkları nihilizm ile varoluşsal bir krize neden olmuşlardır (Öner ve Çevikbaş, 2018: 112). Nihilizm, Batı uygarlığının ideolojisi olarak kendini dayatmış olan bu metafizik düşüncenin doğrudan sonucudur (Granier, 2014:45).

Platoncu ontolojinin ve onun görünür, düşünülür dünya ayrımının ürünü olduğunu düşündüğü Hristiyanlık Nietzsche'ye göre, duyüstü dünyayı tek geçerli neden olarak kabul etmiş, varlığın bilgisini duyusal olandan bütünüyle uzaklaştırmış ve bu yolla *décadence*'in temellerini atmıştır. Çünkü ona göre, duyüstü dünyaya ait olan "ruh", "tin", özgür irade" ve "tanrı" gibi (uydurma) kavramlar, bir yandan bedenün yaşama gücünü azaltarak insan fizyolojisine zarar verdiği gibi, aynı zamanda doğal içgüdülere karşı da bir direnişi ifade ederler. Neticede insanı kendisine yabancılaştırdığı için nihilizmi varoluşsal bir kriz olarak insanın önüne koyarlar. Daha da önemlisi, içinde yaşadığımız, önümüzde duran ve doğrudan deneyimlediğimiz "gerçek" dünyayı, bir "görünümler" dünyası şeklinde sunması ve onun karşısında hayali, kurgusal bir dünyayı nihai gerçeklik olarak takdim etmesi nedeniyle, Nietzsche'ye göre, "Hristiyanlık bir cellat metafiziğidir." (Nietzsche, 2019a: 54) Oysaki ona göre bizim elimizde tek bir dünya vardır, bu da şu an içinde yaşadığımız bu dünyadır. Öte dünya, bu dünyaya eklenmiş bir yalandır sadece. Yani öte dünya bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Bu dünyaya inanmak, güvenmek ve sarılmak hem *décadence*'i hem nihilizmi aşmanın biricik yoludur.

Görüldüğü gibi Nietzsche temelleri Socrates ve Platon'la atılan ve Hristiyanlıkla birlikte zirve noktasına ulaşan metafizik temelli düşünmenin amansız bir eleştirimidir. Kabul etmek gerekir ki bu düşünce, modern döneme gelindiğinde her ne kadar gelişen seküler paradigmanın ve laik düşüncenin etkisiyle dinsel içeriğinden belli ölçülerde soyutlanmış olsa da, yine de etkisini ve işlevini devam ettirmiştir ve ettirmektedir. Burada merak uyandıran bir şey açığa çıkar; o da her ne kadar bir metafizik eleştirimi olmasına rağmen Nietzsche'nin kendisinin de metafizik bir düşünür olup olmadığı, metafizik bir sistem kurup kurmadığı, ya da başka bir ifadeyle, Nietzsche'nin kendisini ne ölçüde metafiziğin dışında konumlandırabildiği sorundur. Genel kabul, her ne kadar Nietzsche'nin metafizik eleştirimi ve sistemsel düşüncenin karşıtı bir filozof olduğu yönünde olsa da, onun yine de son tahlilde, metafizik bir düşünür olduğunu, metafizik geleneğin bir temsilcisi olarak yorumlanabileceğini iddia edenler de yok değildir (Küçükalp, 2017: 17). Örneğin, Heidegger, Nietzsche'nin felsefesini Batı metafiziğinin tamamlanması olarak görmekte ve bu nedenle de Nietzsche'nin felsefesinin metafizik bir felsefe olduğunu iddia etmektedir. Heidegger, Nietzsche'nin felsefesinde önemli bir yere sahip olan güç istenci öğretisinin, metafizik bir öğreti olduğunu düşündüğü için onun felsefesinin "güç istenci metafiziği" olarak adlandırılabilirliği ni öne sürer (Soysal, 2020: 94-95) ve onun "son metafizikçi" olduğunu söyler. Soysal'ın ifadeleriyle: "(...) Heidegger'e göre, Nietzsche'nin felsefesi Batı metafiziğinin sınırları

içerisinde kalır. Nietzsche, güç istenci öğretisi yoluyla, metafizik bir sistem öne sürer –ki bu, Heidegger için, tersine çevrilmiş Platonculuk'tur. Bu, Heidegger'in Nietzsche'ye atfettiği metafiziğin Platon'ununkine benzediği anlamına gelir." (Soysal, 2020: 102)

Platon'un metafizik sisteminde, duyulur dünyadaki varlıklar idealara olan yakınlıklarına göre değerlendirilmekte ve doğrulukları da bu yakınlığa göre belirlenmektedir. Yani idealar ve onların dünyası merkeze alınmaktadır. Aslında, Nietzsche'nin yaptığı da, Heidegger'e göre, Platon'un yaptığından çok farklı değildir. Nietzsche de idealar dünyasının işlevini güç istencine yüklemek suretiyle, Heidegger'e göre, Platon'la belli bir noktada uyuşmaktadır. Bu nedenle onun da, Batı felsefe geleneği içerisinde eleştirmiş olduğu metafiziği ve sistemsel düşünceyi onayladığını söylememiz mümkündür (Soysal, 2020: 102).

Sonuç

Felsefe, hayatımızda var olan her şeyi ele alır ve sorgular. Görüldüğü üzere eğitim de bu konular içerisinde yerini alır. Eğitim dendiğinde bu konuya ciddi bir biçimde değinen Socrates karşımıza çıkar. Socrates, eğitim ve bilginin insana mutluluk getirdiği düşüncesindedir. Ona göre bilgi erdemi, erdem ise mutluluğu beraberinde getirir. Socrates bunu temel alarak "mutluluk=erdem=akıl" formülünü benimser. Ona göre iyi bir yaşam, eğitim ve bilgi sayesinde mümkündür. Socrates'in eğitimle amaçladığı şey, insanın mutluluğa ulaşmasıdır ki bunu sadece erdemli bir yaşam mümkün kılar. Socrates felsefesini bu düşünce yapısı üzerine inşa eder. Ona göre insan akılsal bir varlık olarak ele alınır ve insanın içgüdüleri bir kenara itilir. Socrates'in ardılı olan Platon da aynı şekilde bilginin erdemi, erdemin ise mutluluğu getirdiğini savunur. Bu noktada Nietzsche eleştirileriyle devreye girer. Nietzsche hem yaşadığı dönemde kalıcı etki ve izler bırakmış, hem de kendisinden sonra felsefenin yol haritasının tayininde belirleyici olmuş önemli düşünürlerden birisidir. Bugün Nietzsche'nin etkisini postmodernizmden hümanizme, feminizmden perspektivizme, din eleştirisinden aydınlanma eleştirisine kadar birçok alanda doğrudan ya da dolaylı olarak gözlemlemek mümkündür. Bu açıdan o felsefe tarihinde özel ve özgün konumu olan seçkin filozoflardan birisidir. Nietzsche her şeyden önce bir yaşam filozofudur ve temel amacı da yaşamı yüceltmek, yaşamı daha yaşanılır kılmaktır. Ve yaşam da özünde güç istencidir, hatta güç istencinden başka bir şey değildir. Dolayısıyla o, yaşamı kurmak, korumak ve kurtarmak için güç istencini artıran her şeyi olumlar, güç istencini azaltan, eksilten her ne varsa onun da karşısında durur. İşte Socrates'in ve Platon'un düşüncelerinde temellenen Batı felsefesi genel yapısı itibarıyla teorik düşünceyi yüceltmesi, dünyayı duyulur ve düşünülür şeklinde dualistik bir ayırmaya tabi tutması, aydınlanmayı ve akli kutsaması, soyut ve tümel olanı somut ve tikel olana öncelmesi gibi nedenlerle *décadence*'in ve nihilizmin temellerini atmıştır. Nietzsche'ye göre içinde yaşadığı çağı ve toplumu çöküşe götüren, onun deyimleriyle *décadence*'a mahkûm eden, dolayısıyla da bu nedenle eleştirilerinin odağına yerleşen kültür Sokratik kültürdür. Ana örneği ve atası Socrates olan bu kültür, en yüksek bilgiyle donatılmış, bilimin hizmetinde çalışan teorik insanı ideal olarak görmektedir. Bu kültür, insanın akıl varlığı olarak ele alınması sonucunda kendi duygularına yabancılaşır ve çöküş olarak tanımlanan *décadence*'a mahkûm olur. *Décadence*, insanın duygularının öldürülmesidir. *Décadence*'in nedeni, içgüdülerimizin saptırılmaları, kendi doğallıklarından uzaklaştırılmalarıdır. İnsan temel güdülerini yabancılaştırmak suretiyle kendi doğasına yabancılaşmış, verili değerlerin egemenliğinde kendi özgünlüğünü yitirmiştir. Socrates duyguları görmezden gelerek, Platon ise bu dünyanın karşısında, duyularla idrak edilemeyen saf, soyut ve ideal bir dünya tasarımıyla *décadence*'a zemin hazırlamışlardır. *Décadence*'in doğal sonucu olarak da nihilizm gün yüzüne çıkar. Bizzat batı felsefesinin doğal bir sonucudur. Nihilizm, yıkılan bütün değerlerin, çöken bütün inançların

neticesinde insanın bu dünya üzerinde amaçsız kalmasının, yaşamak için yeterli bir amaç bulamamasının en açık ifadesidir.

Sonuç olarak Nietzsche, *décadence*'a ve onun doğal sonucu olarak ortaya çıkan nihilizme neden olan görüşlerinden dolayı Socrates ve Platon'a karşı çıkar. Nietzsche'ye göre insan sadece akılsal bir varlık olarak ele alınamaz. Evet, insan akılsal bir varlıktır ancak bu, insanın duygularını ötelemek anlamına gelmemelidir. Ayrıca Platon'un "duyulur dünya", "düşünülür dünya" ayrımı da içinde bulunduğumuz dünyanın aşığılanmasıdır ve yine yaşam karşıtı bir tavır içermektedir. Duyguları ötelemek de bu dünyanın dışında soyut bir dünya tasarlamak da yaşamın değerden düşürülmesinden başka bir şey değildir. Nietzsche'nin insanın duyguları ve bu yaşam için verdiği mücadele düşünüldüğünde, onun Socrates ve Platon'a yönelik olumsuz eleştirilerini daha iyi anlamak mümkündür.

Kaynakça

- Arslan, A. (2013). *Felsefeye Giriş*, Ankara: Adres.
- Baykan, F. (2008). *Nietzsche'nin Felsefesi*, Ankara: BilgeSu.
- Bayrakdar, M. (2015). "Nietzsche", *Doğudan Batı'ya Düşüncenin Serüveni: Yeni Çağ Düşüncesi*, Bayram Ali Çetinkaya (ed.), İstanbul: İnsan Yayınları, C. 3.
- Bingöl, Z. K. (2017). *Nietzsche'de Ahlâk, Din ve Felsefe Eleştirisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe Anabilim Dalı, Erzurum.
- Celâleddin, H. (2019). *Nietzsche'nin Altı Günü ve Yedinci Günü: Tanrı'nın Ölümü*, İstanbul: Edebi Şeyler.
- Deleuze, G. (2016). *Nietzsche*. İstanbul: Otonom.
- Erdem, H. (2014). *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Konya: Hü-er.
- Granier, J. (2014). *Nietzsche*, Ankara: Dost.
- Işık, S. (2020). "Mitosa Karşı Logos Ya Da Dionysos'a Karşı Sokrates: Tragedyanın Doğuşu'nda Felsefe ve Sanat Karşıtlığı", *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, S. 12.
- Kantarıcı, Z. (2013). "Sokrates ve Eğitim Felsefesi", *Mavi Atlas GŞÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 1.
- Küçükalp, K. (2017). *Nietzsche ve Postmodernizm*, İstanbul: Kibele.
- Kuçuradi, İ. (2016). *Nietzsche ve İnsan*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- Nietzsche, F. (2006). *Dionysos Dithyrambosları*, Murat Batmankaya (çev.), İstanbul: Say.
- Nietzsche, F. (2009). *İnsanca Pek İnsanca- 1*, Mustafa Tüzel (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Nietzsche, F. (2011). *Ahlâkın Soykütüğü Bir Polemik*, Zeynep Alangoya (çev.), İstanbul: Kabalcı.
- Nietzsche, F. (2013a) *Tan Kızılığı: Ahlâksal Önyargular Üzerine Düşünceler*, Özden Saatçi (çev.), İstanbul: Say.
- Nietzsche, F. (2013b). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*, Ahmet İnam (çev.), İstanbul: Say.
- Nietzsche, F. (2019a). *Putların Alacakaranlığı*, İsmet Zeki Eyüboğlu (çev.), İstanbul: Say.
- Nietzsche, F. (2019b). *Tragedyanın Doğuşu*, Mustafa Tüzel (çev.), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.
- Nietzsche, F. (2020). *Güç İstenci*, Nilüfer Epçeli (çev.), İstanbul: Say.
- Pearson, K. A. (2011). *Kusursuz Nihilist*, Cem Soydemir (çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Soysal, S. (2020). *Nietzsche: Perspektivizm, Güç İstenci, Doğruluk*, İstanbul: Say.
- Türkyılmaz, Ç. (2016). *Bunalım Çağı*, Ankara: Bibliotech.

Whitehead'da akt. Öner, E. ve Çevikbaş, S. (2018). "Nietzsche'nin Platon Eleştirisi: Platoncu Değerlerin Yeniden Değerlendirilmesi," *Kaygı*, 31.